

УДК 356.168

М. М. Орлов, Р. О. Гончар, О. В. Лисенко

ХАРАКТЕРИСТИКА ДИВЕРСІЙНО-РОЗВІДУВАЛЬНИХ СИЛ СУМІЖНИХ З УКРАЇНОЮ ДЕРЖАВ ЯК ПОТЕНЦІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ РОЗВІДКИ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК ПІД ЧАС ДІЙ У ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ОБОРОНІ

Розглянуто і з'ясовано теоретичні положення щодо діяльності диверсійно-розвідувальних сил. Уточнено завдання, підпорядкованість, участь у сучасних збройних конфліктах та інші характеристики диверсійно-розвідувальних підрозділів як складових сил спеціальних операцій. Визначено деякі бойові можливості диверсійно-розвідувальних сил суміжних з Україною держав, які можуть діяти у зоні територіальної оборони і бути об'єктами розвідки внутрішніх військ.

Постановка проблеми. Одним із основних завдань, що мають виконувати внутрішні війська (ВВ) МВС України в умовах забезпечення режиму воєнного стану, підготовки та участі у веденні територіальної оборони (ТрО), є боротьба з диверсійно-розвідувальними силами (ДРС) [1, 2]. У керівних документах, що регламентують діяльність ВВ, використовується термін “*диверсійно-розвідувальна група*” (ДРГ) – основна тактична одиниця диверсійно-розвідувальних сил. Застосовуючи цей термін для визначення об'єкта дій внутрішніх військ та їх системи розвідки, маємо загальне, невизначене поняття підрозділів (груп) диверсійно-розвідувальних сил противника. Це зумовлено позаблоковим статусом нашої держави та чинною Воєнною доктриною [3].

Потенційним противником Україна вважатиме державу, послідовна політика якої становить воєнну небезпеку для України, призводить до втручання у її внутрішні справи, посягання на її територіальну цілісність та національні інтереси. Хоча на цей час наша країна не визначає будь-яку державу як ймовірного противника, геополітична ситуація у світі підтверджує аксіому “Бажаєш миру – готуйся до війни”. Україна знаходиться між державами – учасницями воєнно-політичного блоку НАТО та державами – учасницями Організації Договору Колективної Безпеки (ОДКБ). Поблизу кордонів України відбувалися і перебувають у різних стадіях загострення збройні конфлікти – російсько-грузинський і молдавсько-придністровський. У різні періоди становлення нашої країни змінювався вектор її зовнішньої політики і як наслідок – зазнавали змін відносини із суміжними державами. Кожна із цих держав у складі своїх збройних та спеціальних сил має формування, які готуються до диверсійно-розвідувальних дій на чужій території.

Зазначене вище не виключає діяльності ДРС іноземних країн та ініційованого ними виникнення на території нашої держави незаконних збройних формувань (НЗФ), які, можливо, діятимуть методами збройної боротьби (терору) через націоналістичні, політичні або релігійні суперечності.

Виходячи з цього розвідувальні органи (РО) та наявні сили розвідки внутрішніх військ повинні бути готовими запобігти визначеній загрози і нейтралізувати її в умовах підготовки та ведення ТрО відповідно до завдань, які на них покладені. Для планування, підготовки та застосування ВВ з метою нейтралізації ДРС розвідувальним органам військ необхідна оперативна розвідувальна інформація (РІ) щодо замислу дій, складу, озброєння, можливої тактики визначених сил. Ці сили під час підготовки і виконання бойових завдань діють за принципами: 1) ретельного планування та всебічного забезпечення операцій; 2) раптовості та оперативності дій; 3) використання сучасних інформаційних технологій та технічних засобів; 4) нетрадиційних форм та способів виконання бойових завдань.

З метою підготовки частин та з'єднань ВВ до протидії ДРС розвідувальні органи військ повинні: а) постійно вивчати й аналізувати склад і можливості цих сил; б) прогнозувати сценарій їх дій у випадках втягування України до протистояння або виникнення на її території збройного конфлікту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підготовка ДРС та їх використання кожною державою є закритою інформацією. Збиранням, аналізом та обробленням цієї інформації займаються, як правило, військові розвідки різних держав. Проте збройні конфлікти кінця ХХ – початку ХХІ ст., геополітичні зміни, які відбуваються у світі, збільшення обсягу інформації з цих питань, а також посилення громадського контролю військових організацій привели до

появи великих обсягів відкритої інформації.

На сьогодні є публікації з питань діяльності ДРС, які у різних державах мають такі назви: сили спеціальних операцій, сили спеціального призначення, розвідувально-диверсійні (розвідувальні) підрозділи, десантно-диверсійні підрозділи, підрозділи спеціального призначення тощо [4, 5, 6]. З'явилася інформація про ДРС в Інтернеті [7, 8, 9].

Разом з тим питання щодо можливого використання ДРС іншими країнами або воєнно-політичними блоками на території України вивчено недостатньо, що змушує визначити місце, роль та завдання розвідувальних органів і сил внутрішніх військ стосовно нейтралізації ДРС.

Отже, питання щодо використання ДРС проти України та ролі розвідувальних органів і сил внутрішніх військ стосовно їх нейтралізації у науковій літературі не з'ясовано.

Мета статті – розглянути і з'ясувати деякі теоретичні положення щодо діяльності ДРС; уточнити завдання, підпорядкованість, участь у сучасних збройних конфліктах та інші характеристики диверсійно-розвідувальних підрозділів суміжних з Україною держав; визначити деякі бойові можливості ДРС, які можуть діяти у зоні територіальної оборони і бути об'єктами розвідки внутрішніх військ.

Виклад основного матеріалу. Геополітична обстановка, що на цей час сформувалася у світі, не несе у собі безпосередньої загрози виникнення великомасштабної війни. Водночас є низка таких проблем у відносинах між державами і цілими регіонами, які породжують відповідні збройні конфлікти чи потенційно загрожують їх виникненню. Дедалі більше загострюються суперечності національно-етнічного, релігійного, територіального та економічного характеру. На майбутнє вченими прогнозуються конфлікти, що можуть бути викликані розподілом природних ресурсів.

Територіально Україна розташована в епіцентрі східно-православної, західно-християнської та ісламської цивілізацій, на лінії зіткнення європейської та азіатської культур. Крім того, як центральноєвропейська держава Україна знаходиться у центрі європейської системи воєнних небезпек. Саме через це для нашої країни є досить велика ймовірність бути втягнутою у воєнний конфлікт через участь в одному із збройних конфліктів, що відбуваються у світі, або штучне виникнення на її території прикордонного збройного конфлікту з

подальшим його переростанням у локальну або регіональну війну [6].

Тенденції розвитку збройної боротьби у війнах четвертого – шостого поколінь свідчать про те, що головна роль у військових діях на суші відводиться невеликим за чисельністю професійним арміям, оснащеним сучасним озброєнням, до яких слід віднести ДРС. Вони є складовою частиною сил (військ) спеціального призначення (ССпП), які були створені майже одночасно в середині 1950-х років у США та Радянському Союзі [10]. Ці війська призначалися спеціально для дій у війні п'ятого покоління як активний засіб стратегічної та оперативної розвідки, а також для розвідувально-диверсійних дій на території противника. Подібні формування утворювалися та розвивалися і в інших державах світу.

Як свідчить аналіз війн другої половини ХХ ст. і показують прогнози щодо війн шостого покоління, коло завдань, які виконують ССпП, значно розширилося, тому вони трансформувалися у сили спеціальних операцій (ССО), які активно проводять психологічні, антитерористичні, диверсійні, протидиверсійні, пошуково-рятувальні та інші операції в інтересах своїх держав. Без їх участі не проходить жодна миротворча або гуманітарна операція. Під час воєнних дій ССО не лише беруть участь у спільних операціях, а й проводять самостійні операції створеними для цього угрупованнями, водночас вони набувають бойовий досвід, удосконалюють тактику дій, випробовують новітні засоби збройної боротьби.

Завдання ССО по-різному сформульовані у різних державах світу, унаслідок чого частини і підрозділи створені у різних країнах для виконання певних завдань. Ці частини і підрозділи спеціального призначення мають різне підпорядкування і перебувають у різних відомствах, що зумовлює розбіжності їх завдань та можливостей з проведення операцій у мирний і воєнний час.

Як приклад розглянемо ССО армії США. За визначенням представників міністерства оборони США, ССО американських збройних сил являють собою спеціально створені, навчені й оснащені формування сухопутних військ, ВПС та ВМС, які призначені виконувати специфічні завдання для досягнення воєнних, політичних, економічних та психологічних цілей на територіях, що належать іноземним державам або захоплені ними, а також

у географічних районах, які становлять для США особливий політичний інтерес. Ці формування перебувають у постійній готовності до раптового застосування як у воєнний, так і мирний час, і спроможні виконувати поставлені завдання разом із силами загального призначення. Найчастіше, якщо це викликано політичними та воєнними міркуваннями, дії ССО мають нелегальний і таємний характер і перебувають під безпосереднім контролем вищого воєнного керівництва. Вважається, що успіх заходів, які вони проводять, як правило, автономно, залежить від якості їх розвідувального забезпечення та можливостей залучення до них місцевого населення.

Зазначені сили сухопутних військ включають формування регулярних військ, резерв армії та сухопутних військ національної гвардії. Основними бойовими формуваннями ССО є групи спеціального призначення (ССпП), полк "рейнджерів" та загін ССПП "Дельта" [6].

Як відомо, з використанням досвіду армії США створюються аналогічні формування у більшості армій інших держав.

У Німеччині створено спеціальну групу федеральної прикордонної охорони ГСГ-9, яка призначена для ведення антитерористичної боротьби, а у воєнний час вона проводить спеціальні операції розвідувально-диверсійного спрямування. Аналогічне призначення мають полки SAS Великої Британії, жандармерія Франції тощо.

Сили спеціальних операцій провідних країн світу мають широкий діапазон варіантів бойового застосування, володіють високими мобільністю і маневреністю. Вони перебувають у такому стані бойової готовності, який дозволяє їм розпочати негайні бойові дії у будь-якому географічному регіоні.

Організація і тактичні прийоми бойового застосування ССО постійно відпрацьовуються й удосконалюються у ході навчань, які проводяться у районах з різними географічними і кліматичними умовами.

Стосовно об'єктів розвідки ВВ розглянемо диверсійно-розвідувальний складник ССО та діяльність цих сил на території іншої держави. Для цього слід дати визначення основних понять.

Диверсія (від лат. *diversio* – відхилення, відволікання) – дії диверсійних груп (підрозділів) чи окремих осіб у тилу противника щодо виведення з ладу військових, промислових та інших об'єктів, порушення управління військами, руйнування комунікацій, вузлів та ліній зв'язку, знищення живої сили і військової техніки, впливу

на морально-психологічний стан противника.

Диверсійно-розвідувальні сили – військові та спеціальні формування, підготовлені до дій на території іншої держави військовими і спеціальними методами в інтересах своєї країни. Зазначені сили країн блоку НАТО можуть проводити певні види спеціальних операцій (див. рис. 1).

Наведені вище види спеціальних операцій мають крім основної функції розвідувальну і використовуються у сполученні одна з одною для досягнення максимальної ефективності застосування. Ці сили готуються та перебувають у постійній готовності до дій на всіх етапах загострення суперечностей між державами. Прихований характер їх дій дозволяє діяти проти конкретної держави як у мирний, так і воєнний час.

Бойове застосування ДРС передбачається здійснювати для забезпечення успішності перших ударів початкового періоду війни. Найвища активність дій ДРС планується за 3–30 діб до початку розв'язування конфлікту. Саме до протидії диверсійно-розвідувальним силам у визначений період повинні бути готові розвідувальні органи і сили розвідки ВВ, принаймні щодо виконання завдань з охорони особливо важливих об'єктів.

Диверсійно-розвідувальні сили можуть діяти у період воєнної загрози, коли збройне протистояння не набуло масштабів війни і ступінь воєнної небезпеки досяг таких меж, за яких зниження рівня агресії можливе лише шляхом вжиття превентивних заходів. Спеціальна операція ДРС спрямована на позбавлення противника наступального потенціалу і може стати чинником, який на вигідних умовах припинить подальше загострення обстановки і не допустить переростання бойових дій у війну. Дії ДРС створюють своїм військам більш вигідні умови для проведення операції звичайними силами і засобами. Спеціальні операції ДРС у мирний час можуть спричинити виникнення надзвичайних ситуацій, наприклад техногенної аварії, чи призвести до дестабілізації суспільно-політичної обстановки у певному регіоні. Це положення є головним для планування діяльності розвідувальних органів і сил розвідки ВВ за надзвичайних обставин.

Кожна із суміжних з Україною держав має відповідні розвідувально-диверсійні та спеціальні підрозділи і гіпотетично передбачає їх застосування. Ці підрозділи накопичують

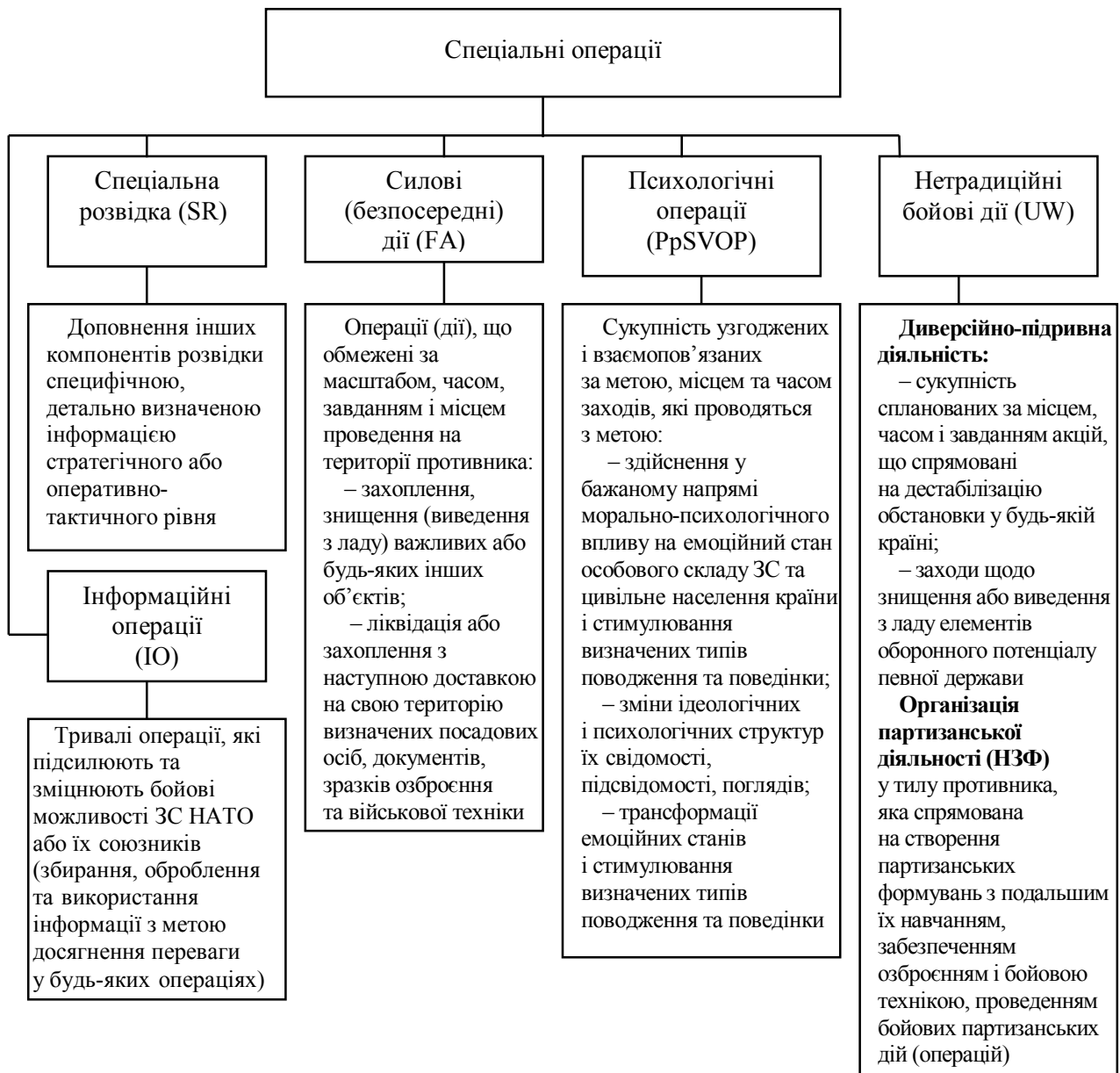

Рис. 1. Спеціальні операції, які можуть проводити ДРС

бойовий досвід у сучасних збройних конфліктах.

У таблиці 1 подано характеристики диверсійно-розвідувальних підрозділів Туреччини, Румунії та Польщі (відомості наведені з використанням відкритих джерел). У цій таблиці не наведені диверсійно-розвідувальні підрозділи Росії, які є одними із найчисельніших та боєздатних у світі. Їх характеристика й аналіз потребують окремого вивчення та узагальнення.

Таким чином, формування ДРС, діючи самостійно, здатне за добу розкрити (виявити та визначити координати) до трьох-п'яти об'єктів, уразити один великий стаціонарний об'єкт і знищити до трьох рухомих цілей, а

один диверсант, діючи із засідки, може знищити до 20 військовослужбовців противника. Крім того, такі формування призначені для створення рубежів руйнувань, затоплень, установа мін-сюрпризів, зараження ділянок місцевості і водних джерел. За оцінками експертів НАТО, ймовірність виконання бойового завдання ДРС щодо знищення типового об'єкта становить 0,7 – 0,8 порівняно з ударними можливостями високоточної зброї.

Боротьба із ДРС являє собою сукупність погоджених дій (розвідувальних, бойових, охоронних, режимних), проведених під єдиним керівництвом спеціально виділеними силами і

засобами угруповань військових та правоохоронних формувань держави. Ці дії проводять під час загальновійськової та спеціальної операцій з нейтралізації ДРС під час ведення ТрО.

Умовою успішності визначеної СО буде оперативна, цілеспрямована діяльність системи розвідки ВВ у взаємодії з іншими розвідувальними органами взаємодіючих силових структур. Застосування різнорідних

розвідувальних органів силових структур держави з метою нейтралізації ДРГ обумовлює важливість розроблення спеціальної системи спланованих та організованих за зонами, смугами і ділянками розвідувальних заходів відповідно до замислу операції, а також заходів, спрямованих проти підривної та диверсійно-розвідувальної діяльності противника в інтересах забезпечення безпеки у тилу на заданому рівні функціонування об'єктів економіки.

Т а б л и ц я 1

Характеристика диверсійно-розвідувальних підрозділів Туреччини, Румунії, Польщі

Країна	Назва підрозділу	Підпорядкованість	Приблизна чисельність	Участь у збройних конфліктах, міжнародних навчаннях
Туреччина	ОНД. Департамент спеціальної війни Combat Search and Rescue (CSR). Елітна група у складі ОНД	Спецпідрозділ Генерального штабу ЗС	Відомостей немає Приблизно 100 осіб	1984 – 2007 рр.: спецоперації проти курдських повстанців з проникненням на території Сирії, Іраку; спільні з турецькою армією операції проти курдських повстанців; спецоперація у Кенії (1999 р.); спецоперації в Афганістані (2001 р.); спецоперації в Іраку (2003 р.)
	1-ша бригада Командос	4-й армійський корпус	5 тис. осіб	1984 – 2007 рр.: спільні з турецькою армією операції проти курдських повстанців; участь у бойових діях військ Коаліції в Афганістані
	2-га бригада Командос	4-й армійський корпус	5 тис. осіб	1984 – 2007 рр.: спільні з турецькою армією операції проти курдських повстанців; участь у бойових діях військ Коаліції в Афганістані
	Бригада морської піхоти	ВМС	Відомостей немає	Відомостей немає
	Su Altı Savunma (SAS). Підводні захисні команди Su Altı Taaruz (SAT). Підводні штурмові команди	Спецназ ВМС	Відомостей немає Відомостей немає	Спецоперації під час турецького вторгнення на Кіпр (1974 р.); операція на острові Імія (1996 р.); участь у спільних навчаннях диверсійно-розвідувальних сил НАТО

З а к і н ч е н н я т а б л . 1

Країна	Назва підрозділу	Підпорядкованість	Приблизна чисельність	Участь у збройних конфліктах, міжнародних навчаннях
Румунія	Vulturii. Батальйон спеціальних операцій	Відомостей немає	Відомостей немає	Відомостей немає
	HUMINT. Батальйон спеціальних операцій	Спецпідрозділ Генерального штабу ЗС	200 осіб	Проведення бойових операцій в Афганістані, Іраку, Косові та Боснії; участь у спільних навчаннях диверсійно-розвідувальних сил НАТО
	HUMINT&CI. Центр розвідки і контррозвідки НАТО з румунським компонентом	Військове командування НАТО	Відомостей немає	Відомостей немає
Польща	Grupa Reagowania Operacyjno-Manewrowego (GROM). Мобільна група оперативного реагування	Безпосередньо міністр національної оборони	Приблизно 250 – 300 осіб	Участь у міжнародній операції “Відновлення демократії на Гаїті” (1994 р.); спеціальні операції в Югославії, Боснії, Анголі, Косові, Афганістані й Іраку (1996 – 2007 рр.)
	6-та десантно-штурмова бригада	Командування Війська Польського	Відомостей немає	Відомостей немає
	21-ша бригада	Командування Війська Польського	Відомостей немає	Відомостей немає
	25-та бригада	Командування Війська Польського	Відомостей немає	Відомостей немає
	1-й спеціальний полк Командос	Командування Війська Польського	Відомостей немає	Проведення операцій в Афганістані та Іраку
	Morska Jednostka Działania Specjalnych (Formoza). Спецпідрозділ бойових плавців	Спецпідрозділ ВМС	Відомостей немає	2002–2003 рр.: охорона польського судна “Xawery Czernicki” у водах Перської затоки; участь у спільних навчаннях диверсійно-розвідувальних сил НАТО

Зазначене вище є предметом дослідження під час обґрунтування системи розвідки ВВ для виконання СБЗ мирного і воєнного часу.

Висновки

Наразі спостерігається розширення переліку завдань, що покладаються на ДРС, які у деяких випадках можна віднести до завдань стратегічного рівня. Збільшується чисельність структур ССО.

Удосконалюється нормативно-правова регламентація їх дій. Структури ДРС є складними організаціями, які складаються з підрозділів різної спрямованості, що взаємно доповнюють один одного у процесі виконання бойових завдань. Диверсійно-розвідувальні сили відіграють ключову роль у разі виникнення збройного конфлікту.

Під час проведення військових та спеціальних операцій необхідно визначити місце, роль, склад

сил і засобів ВВ та систему їх розвідки. Детально у взаємодії з іншими військовими та правоохоронними формуваннями треба розподілити функції кожної силової структури і визначити зони відповідальності.

Роль розвідувальних органів ВВ щодо забезпечення розвідувальною інформацією командирів і штабів з'єднань та військових частин, безумовно, є важливою, що зобов'язує вивчати, аналізувати та прогнозувати дії диверсійно-розвідувальних підрозділів, які дислокуються поблизу кордонів нашої держави.

Законодавчо розвідувальні органи військ обмежені у способах збирання потрібної розвідувальної інформації. Тому є нагальна потреба у дослідженні необхідної системи розвідки ВВ для забезпечення якісної підготовки і виконання СБЗ за планами ТрО.

Список використаних джерел

1. Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України : закон України від 26 берез. 1992 р. № 2235-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – Ст. 2.

2. Про оборону України : закон України від 6 груд. 1991 р. № 1932-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – Ст. 12.

3. Про Воєнну доктрину України : указ Президента України від 15 черв. 2004 р. № 648/2004.

4. Боевая подготовка сил специальных операций США : учеб. пособие / [В. З. Чечкаускас, А. Г. Гербеєв, С. А. Баталов и др.]. – Мн. : Изд. Малеєко Г. Н., 2001. – 200 с.

5. Баранов А. Р. Тактико-специальная подготовка разведчика внутренних войск : учеб.-практ. пособие / А. Р. Баранов, Ю. Г. Маслак. – М. : Академический Проект; Екатеринбург, Деловая книга, 2006. – 368 с.

6. Колесніков В. О. Розвиток поглядів на підготовку та проведення спеціальних операцій у збройних конфліктах : моногр. / В. О. Колесніков, А. М. Кривошеєв. – 2-ге вид., допов. – Суми : Вид.-виробниче підприємство “Мрія-1” ЛТД, 2004. – 280 с.

7. Спецназ Румунії. Досьє. Агентура [Електронний ресурс]. – Режим доступу : 16.02.2011. [http: <http://www.agentura.ru/>](http://www.agentura.ru/)

8. Подразделение специального назначения. Википедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу : 16.02.2011. <<http://ru.wikipedia.org/wiki/>>

9. Спецназ Польщі. Зарубежное военное обозрение. Армия [Електронний ресурс]. – Режим доступу : 16.02.2011. <<http://navynews.ru/>>

10. Ільяшов О. А. Тенденції розвитку збройної боротьби у війнах четвертого-шостого поколінь / О. А. Ільяшов // Наука і оборона. – 2009. – № 1. – С. 43.

Стаття надійшла до редакції 16.02.2011 р.